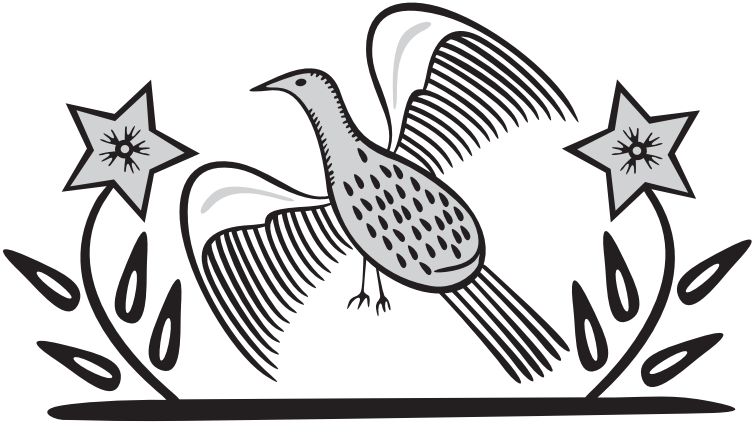




Серія поетичних антологій ДИВООВИД

Серію засновано 2007 року

ЛАСТІВКА З ЛУЖИЦІ
Антологія
серболужицької поезії для дітей
у переспівах Володимира Лучука



ЛАСТІВКА З ЛУЖИЦІ

Антологія серболужицької поезії для дітей
у переспівах Володимира Лучука

Упорядкування
Івана Лучука і Тараса Лучука

ББК 84(4Укр)-5
УДК 82-1(477)
Л26

*Сектор поезієзнавства
Львівського відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка
Національної академії наук України*

До антології серболужицької поезії для дітей у переспівах Володимира Лучука «Ластівка з Лужиці» увійшли вірші серболужицьких поетів, написані за більш ніж півтора століття, а також деякі зразки дитячого фольклору.

Лужицькі серби мають дві літературні мови — верхньолужицьку та нижньолужицьку, з яких і здійснювалися переспіви. Ця антологія відкриває для допитливих читачів дивосвіт дитячої поезії найменшого слов'янського народу — лужичан, дарує їм своєрідну мандрівку до Лужиці.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-408-335-2 (серія)
ISBN 978-966-10-1580-6

© Лучук В., переспіви, 2008
© Лучук І., Лучук Т., упорядкування, 2010
© Лучук Т., передмова, 2010
© Лучук І., післямова, 2010
© Богдан, майнове право, 2010

АНТОЛОГІЯ СЕРБОЛУЖИЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

Лужицькі серби — це найменший слов'янський народ, який нині проживає на території Федеративної Республіки Німеччина у двох федеральних землях — Бранденбург і Саксонія. Лужицьких сербів називають також серболужичанами або просто лужичанами. Самі себе вони називають сербами (*Serbja* або *Serby*). Отож, їхня самоназва збігається з назвою сербів, які віддавна проживають на Балканах і належать до південних слов'ян. Одні вчені гадають, що дві однакові етнічні назви свідчать про походження цих народів первісно від одного племені. Інші вчені припускають, що обидві назви “сери” виникли на різних теренах незалежно одна від одної, адже давньослов'янський корінь **serb* має значення “спільник” або “союзник”.

Лужичани — це нащадки полабських слов'ян, які вже понад тисячу років тому заселяли територію в басейнах річок Лаби і Ніси (тепер ці річки відомі більше під німецькими назвами — Ельба і Найсе). Полабські слов'яни довго боролися з германськими завойовниками, але в X ст. були ними підкорені й поступово асимільовані. Однак, певна частина автохтонного слов'янського населення над берегами Лаби, Ніси і Шпрев'ї упродовж тисячоліття, незважаючи на поневолення, зберігала свою етнічну самобутність. В історії ці слов'янські народи відомі під спільною назвою “венеди”. Прямими нащадками цих давніх венедів і є серболужичани, які поруч із поляками, чехами та словаками належать до західних слов'ян.

Сучасна Лужиця складається з двох історичних областей — Верхньої та Нижньої Лужиці, які безпосередньо не межують між собою. Обидві Лужиці розташовані на теренах, зайнятих у давнину племенами мільчан на півдні (в районі нинішнього міста Будишин) та племенами лужичан на півночі (в районі нинішнього міста Хошебуз). Землю мільчан і лужичан почали називати Лужицею тільки від XIV ст. Назва краю (*Łužica*) походять від слова *łuža*, що етимологічно означає “болотиста місцина”. Справді, в північних районах Лужиці є багато заболочених місць, озер і річечок, через

що ці райони називають Блотами. Назагал Лужиця, незважаючи на стрімку індустріалізацію за останнє півстоліття, все ще зберігає риси давнього лісового ландшафту (ця лісиста місцевість — лісо-смуга від Будишина до Хошебуза — називається “голя”). На півдні підіймаються невисокі Лужицькі гори, але навіть найвища вершина в цьому пасмі гір майже вчетверо нижча за українську Говерлу. До слова кажучи, лужицькі назви гір звучать дуже по-українськи: Громовик або Громадник, Чорнобог або Прашиця.

Лужицькі серби історично поділені на дві основні групи: верхніх і нижніх лужичан. Кожна з етнічних груп витворила свою літературну мову: верхні лужичани — верхньолужицьку, нижні — нижньолужицьку. Але спільно вони творять одну серболужицьку літературу. Культурними центрами лужичан є: Будишин у Верхній Лужиці, і Хошебуз у Нижній.

Наприкінці XIX ст. налічувалось майже 170 тисяч лужицьких сербів (щоправда, за німецькими офіційними даними, їх кількість була 130 тисяч). У часи, коли в Німеччині були при владі нацисти, національне й культурне життя лужичан практично завмерло, адже влада їх переслідувала, вважаючи за неповносправних людей. Після Другої світової війни ситуація докорінно змінилась: лужичани вже не мали потреби таїтися з тим, що вони слов'яни. Перепис, проведений в жовтні 1946 року, показав, що в Лужиці мешкає майже 150 тисяч лужичан, проте неофіційний підрахунок показав, що лужичан насправді удвічі менше. Ця тенденція до зменшення лужицького народонаселення зберігається, на жаль, дотепер: на початку XXI ст. у ФРН налічується тільки 55 тисяч лужичан. Вони живуть уперемішку з німцями і становлять тільки 10 відсотків від загальної кількості населення, що проживає в обох Лужицях. Таким чином, лужицькі серби є національною меншиною на своїх етнічних землях. У ФРН існують закони, що гарантують необхідні права та умови для розвитку національної культури серболужичан. Однак, збереження їх національної самобутності в умовах об'єднаної Європи стає дедалі більшою проблемою. Зарадити цьому може тільки невтомна культурна праця, спрямована на зміцнення національної самосвідомості серболужицького народу.

ОСІНЬ — ТКАЛЯ І МАЛЯРКА

Осінь дивні пензлі має,
що невидимі в руках,
через те барвисто сяє
всюди листя на гілках.

В жовтих, бурих і черлених
переливах кольори
між незаймано-зелених
теж до певної пори.

З крон спадуть барвисті шати —
вкриють землю килими:
в кучугури біля хати
позгрібаєм листя ми.

ЛЧИЛОЧКА

Раз, два, три, чотири, п'ять —
скрізь сороки скрекотять,
а горобчики джеркочуть —
слухати сорок не хочуть.

П'ять, і шість, і сім, і вісім —
як той скрекіт остобісів!
Та уважте хоч би півня:
помовчіть, сороки, з пів дня!

Лико, липа, личко,
півень зніс яечко —
до крайця, що від зайця,
на сніданок будуть яйця.

Гопса-гопки, риба з раком,
пече мама калачі,
дев'ять кренделів із маком
у макітрі на печі.

Я люблю свою матусю,
поспішайте, Фрицо, Нусю,
їсти з маком калачі,
бо й десятий вже в печі.

А вівсянка під вікном
цілий день стриже хвостом:
якби хліба дещиця,
то б літала без кінця!

п'ятдесятих років минулого століття. Татовими викладачами були також поважні корифеї, зокрема Іларіон Свенціцький, Михайло Онишкевич, Микола Пушкар, Степан Масляк... А Костянтин Трофимович тоді був ще початкуючим славістом. Одна з кафедральних легенд (яку мені переповідав не тільки тато) свідчить, що Трофимовича (який був доволі невисокого зросту) разом із ще одним нестарим славістом-викладачем Миколою Малярчуком (який був доволі-таки високого зросту) студенти жартома називали *юс малий* і *юс великий* (за назвами літер на позначення носових йотованих голосних у старослов'янській мові). Коли ж я студіював славістику у Львівському університеті в першій половині вісімдесятих років, завідувача нашої кафедри Трофимовича всі любовно називали *Кость Костьович*. І саме коли я вступив до університету 1981 року, на традиційній забаві *посвячення в слависти*, коли першачки пролазили крізь імпровізовані *Золоті ворота* (складені зі звичайних, проте досить давніх, стільців), Кость Костьовича Трофимовича нарекли почесним званням *князя Верхньої та Нижньої Лужиць*. До слова, по-серболужицьки *князь* (knjez) означає *пан* (для прикладу, при представленні *пан* і *пані* звучить як knjez і knjeni; кличний відмінок *пане* – knježe). Вже на моїх четвертому та п'ятому курсах Кость Костьович викладав нам верхньолужицьку мову як предмет, а фактаж про літературу лужичан влітав Володимир Андрійович Моторний у свої лекції про слов'янські літератури. Чи не вперше стикнутися з лужицькою мовою мені довелося десь так у класі шостому-сьомому, коли на традиційному Шевченківському вечорі в нашій рідній львівській середній школі № 28 (спеціалізованій німецькій, а на той час найбільш свідомій національно) я декламував напам'ять Шевченків «Заповіт» у перекладі верхньолужицькою мовою у віночку перекладів його мовами народів світу. Як правильно вимовляти лужицькі слова, мене навчив тато; ще й досі я пам'ятаю принаймні перші чотири рядки того перекладу.

Протягом майже цілого свого свідомого життя Володимир Лучук цікавився лужичанами, не забував про них, працював над перекладами. Одним із показових результатів батькової роботи в лужицькому напрямі слугує й ця антологія. Переспіви серболу-

жицької поезії для дітей, що увійшли до цієї «Ластівки з Лужиці», витворюють об'ємисту й доволі вичерпну картину. Із цієї книжки видно, на якій саме поезії виховуються й формуються лужицькі діти, які вірші читають їм батьки. Позаяк антологію батькових переспівів серболужицької поезії для дітей упорядкували ми з братом Тарасом, то логічно виглядатиме одна історико-літературна паралель із пульсуючих анналів українсько-лужицьких літературних зв'язків. Подвійна, сімейна паралель, можна сказати. У цій антології найбільшою є авторська добірка Міхала Навки — два десятки віршів плюс китичка скоромовок; є тут і один розлогіший вірш його сина — Антона Навки. У червневому номері журналу «Дніпро» за 1981 рік (я щойно здавав матуру) у супроводі татової передмови «Династія поетів» була опублікована троїста добірка віршів Навок-поетів: діда (і батька) Міхала, батька (і сина) Антона, сина (і внука) Томаша. Вірші Міхала переклав тато, Антона — Тарас, а Томаша — я. Проте авторство перекладів редакція зняла через якісь незрозумілі совкові упередження, зазначивши лише, що цілу добірку підготував Володимир Лучук. Під перекладами віршів Томаша Навки в лютневому числі часопису «Всесвіт» за 1982 рік вже стояло моє ім'я. Мабуть, я тоді дуже тішився, бо мені щойно виповнилося 17 років і я переступив у другий семестр першого курсу. Антологія ж «Ластівка з Лужиці» нехай переступає пороги українських осель, сиріч вітає в обшири поетичних зацікавлень наших читачів.

Львів, 1 травня 2008

Іван Лучук

ЗМІСТ

<i>Тарас Лучук. Антологія серболужицької поезії для дітей</i>	<i>5</i>
<i>Ян Радисерб-Веля. Ластівка</i>	<i>11</i>
<i>Народні пісні, приповідки та лічилки</i>	
Наші хлопці з війни їдуть (<i>Народна пісня</i>)	12
Гандріяс і Райсенберг (<i>Народна пісня</i>)	14
Хлопчик і дівчинка листя згрібають (<i>Народна пісня</i>)	15
Дівоча служба (<i>Народна пісня</i>)	16
Коза в капусті (<i>Народна пісня</i>)	19
Хто ж то буде молодю? (<i>Народна пісня</i>)	22
Ластівки й погода (<i>Приповідка</i>)	24
Про що ластівка щебече? (<i>Приповідка</i>)	24
Вовк розсівся на печі (<i>Лічилка</i>)	24
З'їв мою ти ковбасу (<i>Лічилка</i>)	25
Наша мати, ваша мати (<i>Лічилка</i>)	25
Стоять коні на припоні (<i>Лічилка</i>)	25
Лови, лови (<i>Лічилка</i>)	26
Ходить качка у гніздечко (<i>Лічилка</i>)	26
<i>Гандрій Зейлер</i>	
Люта зима	27
Весняний легіт	28
Кульбаба	29
Бджілка	30
Літо	31
Жарти	32
Ворони, жайвір і сороки	34
<i>Ян Жур</i>	
Утіка зимище	36
Дощова година	37
Шалений світ	38
<i>Ян Радисерб-Веля</i>	
Воля над усе	39
Цвіркуни	40
Горобці-нахаби	41
Чотири кізоньки	42
Бом-бам-бім	43
Мишача казка	44
У країні гномів	45
Дива	46

Вовк і коза	47
Коротка казочка	48
Мухомор і боровик	49
Добра рада	50
<i>Гандрій Дучман. Надія на весну</i>	<i>51</i>
<i>Ян Цєсля</i>	
Мандрівник	52
Зима	53
<i>Гайндріх Йордан. Весняні голоси птахів.</i>	<i>54</i>
<i>Ян Краль. Дощик</i>	<i>56</i>
<i>Мато Косик</i>	
Шпакова пісня	57
Весна	58
<i>Якуб Барт-Чішинський</i>	
Бабуся розказує казку	59
Мене кличе рідна хата	60
Проліски	61
<i>Фрицо Роха</i>	
Зглянься	62
Жайвір лісовий	63
Вода — здоров'я	64
Верес	65
Павук	66
Дощ	67
Передчуття весілля в лісі	68
Осінь — ткаля і малярка	69
Личилочка	70
Загадки	71
Ти і твоя мова	75
<i>Мар'яна Домашкойц. Дід Мороз трудиться</i>	<i>76</i>
<i>Ота Віцяз. Тільки те я хтів би знати...</i>	<i>77</i>
<i>Міхал Навка</i>	
Густий сніг	78
Янко любить сніг	80
Зима, пташки, ми і сорока	81
Ворон хоче оженитись	85
Весілля ворона й сороки	88
Бусел	89
Жайвір і півень	90

Привіт, травню!	91
Що діється в природі	92
Перепілка	94
Білочка	95
Не зломи язика (<i>Скоромовки</i>)	96
Мак	97
Баба, дід і мед	98
Кольорові клени	99
Злодюжка	100
Киця і сова	101
Веселі миші	102
Ледар Ліба	103
Залізниця	105
Вітчизна	106
<i>Франц Краль. Мельник (Лічилка)</i>	107
<i>Ян Скаля</i>	
Біля криниці	108
Діти	109
<i>Ян Лайнерт</i>	
Кури, дітки, голуби	110
Три шпаки	111
Три мудреці	113
Перелесник і Мавка	114
Чар лісу	116
<i>Міна Віткоїц</i>	
Буревій	117
Птахи взимку	118
Зозуля	119
Грій, сонечко!	120
Погожий день	121
<i>Павол Кречмар</i>	
Зимовий танець	122
Йду пішки — та свищу	123
<i>Павол Вічяз-Хроцанський</i>	
Ждемо шпаків	125
Остання ружа	126
<i>Фелікс Гайна</i>	
Мінливий Місяць	127
Теремок для синички й шпака	128

<i>Юрій Вуєш. Біля річки на лузі (Лічилка)</i>	129
<i>Антон Навка. Пташине весілля без нас?</i>	130
<i>Юрій Брезан</i>	
Оповідь про місяці	134
Крабат	136
<i>Юрій Кєжка. Лужицька пісня.</i>	137
<i>Ганьжа Вінарецу-Орсесова</i>	
Пташки і діти	138
Рідна земля	140
<i>Еріка Янова. Зоопарк у нашому місті.</i>	141
<i>Ян Ворнар</i>	
Минуло літо	143
Ракета	144
<i>Герат Лібіш</i>	
Вухань	145
Дубок	146
Весільний дар	147
Чепеля, Принка і метелик	148
Чепеля, Принка і шпаки	149
Меч (Лічилка)	150
Кажу, кажу казку	151
На нашій дорозі	152
<i>Юрій Кох. Сидить під кущем весна</i>	153
<i>Кіто Лоренц</i>	
Ляне озеро	154
Згори вниз	155
Гороб'ячий ярмарок	156
Коза і дерево (Байка)	157
Казочка про песика й кицю	158
Дивне перетворення	160
Оце воно	162
<i>Бено Будар. Крилата гра</i>	163
<i>Юрій Луццанський. Лис і сорока (Байка).</i>	164
<i>Ружа Домашчина. Квітка</i>	166
<i>Гандрій Зейлер. До сербської Лужиці.</i>	167
<i>Іван Лучук. Мандрівка в Лужицю.</i>	169

Навчальне видання

Хрестоматія

ЛАСТІВКА З ЛУЖИЦІ

Антологія серболужицької поезії для дітей
у переспівах Володимира Лучука

Упорядкування

Івана Лучука і Тараса Лучука

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Ганна Осадко*

Обкладинка *Ростислава Крамара*

Комп'ютерна верстка *Ірини Демків*

Підписано до друку 10.09.2010. Формат 84х108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Academy. Умовн. друк. арк. 9,34. Умовн. фарбо-відб. 9,34.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців

ДК №370 від 21.03.2001р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com,

www.bohdan-books.com

Л87

Ластівка з Лужиці: Антологія серболужицької поезії для дітей у переспівах Володимира Лучука / Упоряд. І. Лучука, Т. Лучука; передм. Т. Лучука; післям. І. Лучука. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. — 176 с.

ББК 84(4Укр)-5

УДК 82-1(477)